

УДК 340.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.54>

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВЕРХОВНОГО СУДУ: ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Наумова О.С.,

суддя Соборного районного суду м. Дніпра

ORCID: 0009-0005-8541-0176

Наумова О.С. Правовий висновок Верховного Суду: генеза поняття, особливості застосування.

У статті здійснений аналіз законодавства України, який відображає закріплення юридичного значення рішень касаційного суду. Показано, що цей процес був започаткований у Законі України «Про внесення змін до арбітражного процесуального кодексу України» № 2539-III від 21.06.2001 р. Судове рішення касаційного суду отримало визнання як чинник впливу на сферу правового регулювання.

Правові поняття, якими послуговувалася сфера правозастосування у цей період, мали відмінності від тих, що нині закріплені у чинному процесуальному законодавстві, як «висновок щодо застосування норми права», і «подібні правовідносини». Автором запропоноване визначення поняття «правовий висновок касаційного суду»; узагальнено уявлення про неоднотипність правових висновків, які зустрічаються у практиці Касаційного суду та визначено сферу їх застосування.

Відзначається, що правові висновки Верховного Суду, викладені експліцитно, є обов'язковими до застосування у подібних правовідносинах. Висновки касаційного суду, викладені «*obiter dictum*» підлягають врахуванню у інших правовідносинах, для врегулювання яких вони мають вирішальне значення. Використання висновків Верховного Суду, сформульованих імпліцитно, є допустимим у рішеннях судів, як допоміжних джерел судової практики, і у тих випадках, коли із їх змісту не випливає їх обов'язковість до застосування.

Звернено увагу, що правові висновки перебувають у тісному зв'язку із нормами права і можуть втрачати актуальність не лише у разі відступу від них, а і у разі суттєвих змін у регулюванні суспільних відносин. Втрата чинності законодавчим приписом, застосування якого містить правовий висновок касаційного суду, необов'язково впливає на чинність правових висновків за наявності у законодавстві аналогічних за змістом правових норм у інших актах чинного законодавства.

Запропоноване уточнення методології аналізу правовідносин та визначення їх, як подібних. Зроблений висновок, що для поліпшення використання у юридичному аналізі правовідносин критеріїв, визначених у висновках касаційного суду, доцільно розпочинати аналіз із порівняння правопороджуючих юридичних фактів і правових підстав виникнення правовідносин, що значно полегшує визначення подібного змісту правовідносин, які порівнюються, та застосування змістовного критерію.

Ключові слова: касаційний суд, правовий висновок, подібні судові рішення, подібні правовідносини.

Naumova O.S. Legal opinion of the Supreme Court: the genesis of the concept and features of its application.

The article analyzes the legislation of Ukraine reflecting the establishment of the legal significance of the cassation court's decisions. It is shown that this process was initiated by the Law of Ukraine "On Amendments to the Arbitration Procedure Code of Ukraine" No. 2539-III of June 21, 2001. The judicial decision of the cassation court received recognition as a factor influencing the sphere of legal regulation.

The legal concepts used in the field of law enforcement during that period differed from those currently enshrined in the procedural legislation in force, such as "opinion on the application of a rule of law" and "similar legal relations." The author proposes a definition of the concept of "legal opinion of the cassation court," generalizes the understanding of the heterogeneity of legal opinions encountered in the practice of the Cassation Court, and determines the scope of their application.

The author notes that the legal opinions of the Supreme Court, expressed explicitly, are mandatory for application in similar legal relations. The conclusions of the cassation court expressed "*obiter dictum*" must be taken into account in other legal relations for the resolution of which they are of decisive importance. The use of the Supreme Court's opinions formulated implicitly is permissible in court decisions as auxiliary sources of judicial practice, and in those cases where their binding nature does not follow from their content.

Attention is drawn to the fact that legal opinions are closely connected with legal norms and may lose their relevance not only in cases of departure from them but also in the event of significant changes in the regulation of social relations. The invalidation of a legislative provision whose application contains a cassation court's legal opinion does not necessarily affect the validity of such legal opinions if there are analogous legal norms of similar content in other legislative acts in force.

A refinement of the methodology for analyzing legal relations and defining them as similar is proposed. It is concluded that, in order to improve the use of the criteria defined in cassation court opinions in the legal analysis of legal relations, it is advisable to begin the analysis with a comparison of the law-generating legal facts and the legal grounds for the emergence of legal relations. This considerably facilitates the identification of the similar content of the legal relations being compared and the application of the substantive criterion.

Key words: cassation court, legal opinion, similar judicial decisions, similar legal relations.

Постановка проблеми. Чинне національне законодавство закріплює регулятивне значення висновків касаційного суду про застосування норм права у рішеннях, ухвалених за результатами розгляду судових справ. Це законодавче рішення має свою передісторію. Процес формування юридичної думки щодо необхідності закріплення у законодавстві юридичного значення рішень касаційного суду у вітчизняному законодавстві займає значний часовий проміжок і заслуговує вивчення. Із змінами у процесуальному законодавстві, які були запроваджені з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017 р. (далі – Закон України № 2147-VIII від 03.10.2017 р.) змінилася юридична термінологія і на новому правовому підґрунті виникла дискусія про сутність понять: «Висновок про застосування норми права», «подібні правовідносини» та про їх застосування. Проте не всі питання можливо вважати вирішеними, на що вказують труднощі у судовій практиці щодо визначення правових висновків, які є обов'язковими до застосування.

Метою дослідження є спроба визначити поняття «Висновок про застосування касаційним судом норми права у подібних правовідносинах»; проаналізувати розвиток законодавства, яке відображає процес формування цього поняття; відмінності у формулюванні правових висновків окремих видів, та розкрити їх правове значення. Окреслені питання досліджувалися у роботах вчених-юристів та були предметом розгляду у судовій практиці. Разом з тим, наукові здобутки вимагають узагальнення сформованих позицій та практики касаційного суду для вироблення практичних рекомендацій щодо поліпшення виявлення релевантних правових висновків касаційних судів і встановлення ознак подібності правовідносин.

Стан опрацювання проблематики. Питання про правову природу та сутність правових висновків касаційного суду найчастіше досліджуються у межах певної юрисдикції і навіть у межах окремої категорії справ. Так Н. Антонюк здійснила аналіз застосування норм кримінального права у рішеннях Великої Палати; М. Смоковичем увагу зосереджено на аналізі застосування норм права у справах адміністративної юрисдикції; В. Ватрас показаний розвиток норм сімейного права у висновках Верховного Суду. Загальним питанням щодо аналізу природи та особливостей викладення правових висновків Верховного Суду приділено увагу у роботах О. Берназюка, В. Бевзенка, Н. Василюки, В. Данішевської, К. Карпушової, О. Кібенко, К. Пількова, М. Шумила. Важливе значення для розвитку правової думки мають правові позиції, висловлені Верховним Судом, і підходи суду до їх формування. Наукові доробки вчених - юристів, творча робота суддів Верховного Суду (далі - ВС) при підготовці текстів судових рішень у значній мірі вплинули на змістовне наповнення цього поняття та поглиблення уявлення про особливості його застосування.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо як еволюціонувала формула «висновки щодо застосування норм права, викладених у постановках Верховного Суду»[1] у законодавчих рішеннях, у яких відбувалося її формування. У вітчизняному законодавстві визнання джерелом права судових рішень, ухвалених у конкретних справах Європейським судом з прав людини, відбулося у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р., про що прямо зазначено у статтях 17 та 18 цього Закону. До визнання юридичного значення рішень, ухвалених у конкретних справах касаційними судами нашої держави, законодавець підходив більш помірковано. Вперше, у Законі України «Про внесення змін до арбітражного процесуального кодексу України» № 2539-III від 21.06.2001 р. судові рішення касаційного суду отримало визнання, як чинник впливу на сферу правового регулювання. Це визнання поступово утверджувалося у судочинстві інших юрисдикцій. Правові поняття, якими послуговувалася сфера правозастосування у цей період, мали відмінності від тих, що нині закріплені у чинному процесуальному законодавстві. З набранням чинності Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 р.

зазнала змін практика застосування понять, які є предметом нашого дослідження. Отже, на початковому етапі у сфері господарського судочинства, Законом № 2539-III від 21.06.2001 р. Господарський процесуальний кодекс було доповнено розділом XIII-2 «Про касаційний перегляд Верховним Судом України постанов Вищого господарського суду України». Зокрема, у пунктах 2 та 3 частини 1 статті 111-15 ГПК України були визначені такі підстави касаційного оскарження судових рішень: «Невідповідність рішень Вищого господарського суду України, ухвалених у справі рішенням Верховного Суду України чи Вищого суду іншої спеціалізації з питань застосування норм матеріального права», Виявлення різного застосування «Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону чи іншого нормативно-правового акта у аналогічних справах»[2].

З прийняттям Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. інститут перегляду справ за винятковими обставинами з'явився у цивільному процесі. Пунктом 1 ч. 1 ст. 354 першої редакції ЦПК України передбачалося, що «1. Судові рішення у цивільних справах можуть бути переглянуті у зв'язку з винятковими обставинами після їх перегляду у касаційному порядку, якщо вони оскаржені з мотивів: 1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одного і того самого положення закону»[3]. Такі ж приписи знайшли закріплення у Кодексі адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р.

Подальшими змінами у законодавстві та практиці Верховного Суду України, Вищих спеціалізованих судів окремих юрисдикцій та Верховного Суду була сформована позиція про справи, що є подібними, рішення у яких можуть вважатися різними за змістом і придатними для порівняння із рішенням у справі, яке переглядається. Як приклад, наведемо позицію Верховного Суду, сформовану касаційними судами згідно з процесуальними нормами чинними до 14.12.2017 р.: «Ухвалення різних за змістом судових рішень (пункт 1 статті 355 ЦПК) матиме місце в разі, коли суд (суди) касаційної інстанції у розгляді двох чи більше справ за подібних предмета спору, підстав позову, змісту позовних вимог та встановлених судом фактичних обставин і однакового матеріально-правового регулювання спірних правовідносин дійшов (дійшли) неоднакових правових висновків, покладених в основу цих судових рішень»[4].

Процесуальною реформою, запровадженою Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 р., зазнало змін правове регулювання щодо забезпечення єдності судової практики. Зокрема, у ст. 403 ЦПК України змінено об'єкт юридичного аналізу. Замість вислову «різних за змістом судових рішень» (п. 1 ст. 355 ЦПК України) у ст. 403 нової редакції ЦПК законодавець пропонує обмежитись дослідженням «висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах». Таким чином, для наукового дослідження та практичного застосування сформувалися нові правові поняття: висновок щодо застосування норми права і подібні правовідносини.

Визначаючи поняття «Висновок суду про застосування норми права» (правовий висновок), варто звернути увагу на зміст поняття «висновок» у значенні, характерному для застосування у інших сферах людської діяльності. «Висновком» у загальному вжитку вважається форма мислення, за допомогою якої з одного або кількох суджень виводиться нове судження, що містить у собі нове знання. У найбільш загальному вигляді поняття «висновок» являє собою остаточну думку, логічний підсумок, що ґрунтується на спостереженнях, міркуваннях, аналізі фактів або результатах дослідження. У правовому контексті «висновок» є або новим знанням або остаточною думкою щодо спірного питання, сформульованою на підставі аналізу норм права та обставин справи. К. Пільков звернув увагу на те, що «процесуальні кодекси використовують поняття «висновок суду» у декількох значеннях: (1) висновок у питанні факту, (2) висновок у питанні права, (3) висновок як власне рішення, вольовий акт суду...» [6, с. 201]. Із цього переліку можемо виділити правовий висновок, який являє собою умови від касаційного суду з приводу тлумачення тієї норми права, що застосована ним у конкретних правовідносинах з метою правильного та справедливого вирішення спору у справі.

Визначаючи правову природу та сутність правового висновку Верховного Суду (далі – ВС), О. Берназюк» зазначає, що «правовий висновок ВС є результатом суддівської правотворчості, який можна розглядати як джерело права у широкому його значенні, та який за своїми ознаками поступово наближається до судового прецеденту [7, с. 407]. Отже, цінність правового висновку ВС полягає у тому, що він вирізняється новизною і є «черговим кроком» розвитку «живого» права. Оскільки правовий висновок набув значення перспективного неодноразового застосування можна говорити про його нормативність.

Важливо відзначити, що правовий висновок ВС не є самодостатнім. Він завжди має правове підґрунтя і застосовується у поєднанні із відповідними нормами права, які його легітимізують навіть у тих випадках, коли відсутні правові норми для врегулювання спірних правовідносин. Але до цього допоміжного джерела права не можуть застосовуватись правила про дію правових висновків у касі.

Обираючи релевантні правові висновки ВС важливо мати на увазі зміст позитивного права, в умовах якого такий висновок сформувався. Окремі висновки втрачають обов'язковість їх врахування під впливом змін у правовому регулюванні подібних правовідносин. Від такого роду висновків Велика Палата ВС не вважає за потрібне відступати. Зокрема, у справі № 907/882/22 у п. 8.28 постанови Великої Палати ВС від 15.10.2025 р. зазначається, що від таких висновків касаційний суд може відступати без застосування механізму відступу та «кваліфікувати його як висловлений *per incuriam* з вказівкою, що він надалі не підлягає врахуванню судами»[8]. «Термін *per incuriam* (з лат. «через недогляд») позначає у загальному праві висновки, які не мають прецедентної ваги через те, що вони зроблені внаслідок помилковості. На нашу думку, суд першої та апеляційної інстанції також може використати зазначену формулу, обґрунтовуючи неврахування певного висновку ВС. Така аргументація не може вважатися відступом від правового висновку ВС.

Таким чином, правовий висновок ВС являє собою об'єктивізований у мотивувальній частині рішення касаційного суду результат розгляду судової справи, оформлений як правові положення, на підставі яких вирішено спірне правове питання у конкретних правовідносинах за результатами аналізу обставин, встановлених судами першої та апеляційної інстанції і який є обов'язковим для застосування правової норми для врегулювання подібних правовідносин.

К. Пільковим здійснений аналіз обов'язковості правових позицій судів у країнах загального права і показана їх неоднорідність [6]. Висновки, які відповідають наведеним вище ознакам, цей автор визначає, як «експліцитні висновки: «суд виснує, як слід застосовувати норму» [6, с. 202]. Експліцитний висновок (від лат. *explicitus* – розгорнутий, розкритий), можна виявити у випадках, коли суд виснує, як слід розуміти і застосовувати у контексті спірних правовідносин конкретну правову норму. Висновки, які були застосовані до спірних правовідносин і мали вирішальне значення для прийняття рішення (у термінології загального права – «*ratio decidendi*»). Окрім висновків такого типу К. Пільков виділяє висновки, сформульовані імпліцитно [6, с. 202]. Імпліцитний висновок (від лат. *implicito* – сплітаю) або висновок *sub silentio* (від лат. «під мовчанням»), коли висновок про застосування норми права прямо не сформульований, але логічно випливає із рішення, ухваленого за певних обставин. Як приклад обов'язковості імпліцитних висновків автор наводить рішення ВС про визначення суб'єктної та предметної юрисдикції справ певних категорій.

Для тих випадків, коли виникають труднощі у виділенні правового висновку з мотивувальної частини рішення ВС, який був вирішальним для обґрунтування рішення, К. Пільков пропонує використовувати «тест логічного заперечення, інверсії, або тест Уембо».... «Суть методу полягає у тому, щоб уявно змінити висновок, стосовно якого є сумніви на протилежний. Якщо результатом такої зміни видається інше рішення у справі, ніж те, яке було ухвалено, то такий висновок є правовим висновком, який підлягає врахуванню при врегулюванні подібних правовідносин» [6, с. 203].

Разом з тим, слід мати на увазі, що уся інша аргументація касаційного суду не має значення обов'язкових правових висновків лише для врахування у правовідносинах, які були спірними у відповідній справі. Такі висновки при вирішенні питань про необхідність відступу від них, іноді отримують позначення «*obiter dictum*», як такі, від яких відступ ВС не вимагається. Такі висновки не визнаються застосованими у спірних правовідносинах, оскільки вони прямо не вплинули на сутність прийнятого судом рішення. Висновки касаційного суду щодо правових питань, які були викладені у судовому рішенні під час розгляду справи *obiter dictum*, оскільки вони не мали вирішального значення для її вирішення, також підлягають застосуванню до правовідносин, для врегулювання яких вони матимуть вирішальне значення.

Не підлягають врахуванню правові висновки від яких відступив ВС. Велика Палата ВС при розгляді справи № 755/10947/17 зазначила, що незалежно від того, чи перераховані усі постанови, у яких викладена правова позиція, від якої відступила Велика Палата, суди під час вирішення тожовних спорів мають враховувати саме останню правову позицію Великої Палати [9].

Поняття «подібні правовідносини» по-різному розумілося у судовій практиці. Внаслідок тлумачення процесуальних норм, що діяли до 14.12.2017 року склалося уявлення про подібність справ, яке автоматично було перенесене на подібність правовідносин. Подібними вважалися правовідносини з однаковим предметом спору, підставами позову, однаковим змістом позовних вимог та встановленими судом фактичними обставинами і однаковим матеріально-правовим регулюванням спірних правовідносин [4]. Хоча за наведеними критеріями можна говорити про наявність спільних ознак судових справ, що порівнюються.

Такий підхід до визначення правовідносин подібними, був визнаний неправильним і змінений у постановах Великої Палати ВС. Зокрема, у Постанові Великої Палати ВС від 22.02.2022 р. у справі № 201/16373/16-ц звернено увагу, що наведене вище тлумачення поняття «подібні правовідносини» є занадто вузьким і включає аналіз елементів, які не впливають на зміст правовідносин. «Якщо у різних справах вважати подібними лише ті правовідносини, у яких тотожними (однаковими) є

предмети та підстави позову, встановлені судами обставини, а також матеріально-правове регулювання, можливість звернення з касаційною скаргою... була б у край обмеженою та не відповідала б ролі Верховного Суду як найвищого суду у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики» (п. 48 Постанови) [10]. Також суд слушно зауважив, що «для цілей застосування приписів процесуальних законів щодо подібності правовідносин... термін «подібні правовідносини» може означати як правовідносини, що мають лише певні спільні риси з іншими, так і правовідносини, що є тотожними з ними, тобто такими самими, як інші». (п. 41 Постанови) [10]. «Подібність спірних правовідносин, виявлена одночасно за трьома критеріями, означатиме тотожність цих відносин (однакового виду суб'єкти, однаковий вид об'єкта й однакові права та обов'язки щодо нього). Але процесуальний закон не вимагає встановлювати тотожність (п. 47 Постанови) [10].

Формування критеріїв визначення подібності правовідносин було здійснене у постанові Великої Палати ВС від 12 жовтня 2021 року у справі № 233/2021/19. Судом були застосовані не лише правові підходи – загальнотеоретичні знання про право, а й лексичний аналіз цього поняття.

За висновками Великої Палати ВС «подібні правовідносини» для цілей процесуального закону визначаються за трьома критеріями: суб'єкти (хто є учасниками); об'єкти (щодо чого виникає спір); зміст (взаємні права й обов'язки сторін). При цьому, звернено увагу, що ключовим є саме зміст правовідносин, «змістовний критерій» [11], оскільки він визначається відповідною нормою права (законом чи договором). Інші два критерії – визначені, як додаткові, їх слід брати до уваги, якщо вони внаслідок особливого правового статусу суб'єктів або особливостей правового режиму об'єктів впливають на зміст прав та обов'язків суб'єктів правовідносин.

Цікаво, що зазначена правова позиція ВС викарбувалася з напрацювань, що були викладені в Окремій думці судді Великої Палати Верховного Суду Д. Гудими [12] щодо ухвали Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2018 року у справі № 357/3258/16-ц (яка, можливо, і лягла у 2021 році в основу висновків цієї постанови Великої Палати ВС щодо подібності правовідносин.

Нажаль, у питанні визначення подібності правовідносин поза увагою касаційного суду залишився аналіз правових підстав їх виникнення, юридичний факт, який є підставою виникнення правовідносин. Саме правопороджуючий юридичний факт визначає подібний зміст прав і обов'язків учасників і визначає потребу у застосуванні однієї і тієї ж норми права до правовідносин, які виникли з тотожного юридичного факту. Так, із факту заподіяння шкоди у позадоговірних зобов'язаннях учасників цих відносин виникатимуть подібні за змістом права та обов'язки (подібні правовідносини). Отже, порівняння правовідносин, які виникли з тотожних юридичних фактів (з однакових правових підстав), дає змогу встановити подібні права та обов'язки у суб'єктів та застосувати змістовний критерій. За необхідності зміст прав та обов'язків у правовідносинах може бути уточнений за допомогою додаткових, суб'єктного та об'єктного критеріїв.

Висновки: за результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Висновок касаційного суду про застосування норми права – правовий висновок, являє собою об'єктивізований у мотивувальній частині рішення касаційного суду результат розгляду судової справи, оформлений як правові положення, на підставі яких вирішено спірне правове питання у конкретних правовідносинах за результатами аналізу обставин, встановлених судами першої та апеляційної інстанції і який є обов'язковим для застосування правової норми для врегулювання подібних правовідносин.

2. Правові висновки Верховного Суду викладені експліцитно є обов'язковими до застосування у подібних правовідносинах. Висновки касаційного суду, викладені «obiter dictum» підлягають врахуванню у правовідносинах, для врегулювання яких вони мають вирішальне значення.

3. Суд може використовувати імпліцитні висновки Верховного Суду як допоміжні джерела судової практики навіть у тих випадках, коли із їх змісту не випливає їх обов'язковість до застосування.

4. При визначенні висновків, які підлягають застосуванню, важливо перевіряти зміст позитивного права та збереження змісту регулювання правовідносин, до яких була застосована правова норма у висновку Верховного Суду, а також використовувати останній висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах.

5. Вирішуючи питання про подібність правовідносин за допомогою критеріїв, визначених у висновках касаційного суду, доцільно розпочинати аналіз із порівняння правопороджуючих юридичних фактів і правових підстав їх виникнення, що полегшує застосування змістовного критерію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII./Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

2. Про внесення змін до арбітражного процесуального кодексу України. Закон України від 21.06.2001 р. № 2539-III /Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2539-14#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
3. Цивільний процесуальний кодекс України . Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV /Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 16 травня 2018 р. № 759/19440/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74120972>.
5. Про забезпечення права на справедливий суд. Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII /Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
6. Пільков К.М. Висновки Верховного Суду: формула висновку, його обов'язковість та механізм відступу. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2023 № 8. С. 201–209. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/46>.
7. Берназюк О. О. Правовий висновок Верховного Суду як джерело суддівської правотворчості. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6, С. 402–409. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.68>.
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 15 жовтня 2025 року № 907/882/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131130798>.
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 30 січня 2019 року № 755/10947/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79834955>.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 22 лютого 2022 р. № 201/16373/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104827809>.
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 12 жовтня 2021 року № 233/2021/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829987>.
12. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду Гудими Д.А. щодо ухвали Великої Палати Верховного Суду у справі від 8 лютого 2018 року № 357/3258/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243445>.